

سکوت ترکیه در برابر درخواست ارمنستان برای برقراری روابط

' نیکول پاشینیان' نخست وزیر ارمنستان برای برقراری مناسبات دیپلماتیک با ترکیه بدون هیچ پیش شرطی اعلام آمادگی کرد، اما این درخواست با سکوت دولت ترکیه مواجه شد.

به گزارش آران نیوز، نخست وزیر ارمنستان که چند هفته پیش قدرت را در این کشور به دست گرفته، در مصاحبه با شبکه الجزیره با بیان اینکه ترکیه مرزهای خود را به روی ارمنستان بسته است، اعلام کرد: از سوی ارمنستان مرز هر زمانی باز است و ترکیه باید تصمیم بگیرد که مرزهای خود را بگشاید. وی اظهار کرد: 'همه مسائل منطقه‌ای را می‌توان با مذاکره و از طریق صلح آمیز حل کرد و ما برای فعالیت در راستای منطقه‌ای امن، مرفه و همراه با صلح آماده‌ایم'. روزنامه آیدیلنیک ترکیه امروز چهارشنبه در پی این پیام تاریخی نخست وزیر جدید ارمنستان به ترکیه به نقل از وزیر امور خارجه ارمنستان نوشت: ترکیه آماده نیست مناسبات خود با ارمنستان را بدون پیش شرط به حالت عادی درآورد. این موضع نخست وزیر جدید ارمنستان در حالی اعلام می‌شود که مقامات این کشور پیش از این بارها برقراری روابط با ترکیه را منوط به پذیرش و به رسمیت شناختن کشتار ادعایی 1.5 میلیون ارمنی ساکن سرزمین آناتولی شرقی در بین سال‌های 1915 تا 1917 اعلام کرده بودند. ترکیه به رغم داشتن مرز مشترک، از زمان استقلال جمهوری ارمنستان در سال 1991 تا کنون روابط رسمی با این کشور برقرار نکرده و هر دو طرف برای برقراری روابط رسمی و دیپلماتیک شروطی را اعلام کرده‌اند که مورد پذیرش طرف مقابل قرار نگرفته است. سکوت کنونی دولت ترکیه درباره درخواست برقراری روابط از سوی ایروان در ادامه همان سیاست‌هایی محسوب می‌شود که در 27 سال گذشته مانع برقراری روابط سیاسی رسمی بین دو کشور شده است.

***روابط تیره ترکیه و ارمنستان به عمق تاریخ

ترکیه و ارمنستان در طول یک قرن اخیر روابط تیره و خصمانه‌ای با هم داشته‌اند به طوری که بنا به ادعای ارمنی‌ها، بیش از یک و نیم میلیون ارمنی تبار ساکن مناطق شرقی ترکیه در فاصله سال‌های 1915 الی 1917 قتل عام شده و بسیاری از آنها نیز مجبور به کوچ اجباری به کشورهای همجوار از جمله روسیه، ارمنستان، ایران، عراق، سوریه و حتی لبنان شده‌اند.

ترکیه همواره دخالت داشتن در این نسل‌کشی را رد و اعلام کرده است کشته‌شدگان تنها تلفات جانبی جنگ جهانی اول بوده‌اند و هیچ تلاشی برای کشتار دسته‌جمعی و عمدی آنها صورت نگرفته است و در خلال آن سال‌ها، تعداد زیادی از اتباع ترک مسلمان ساکن مناطق شرقی ترکیه نیز درگیری‌هایی که به تحریک قدرت‌های خارجی از جمله روسیه، فرانسه و انگلیس انجام شده بود، کشته شده‌اند.

از زمان استقلال ارمنستان نیز این دو کشور همسایه به همین دلایل تاریخی مناسبات رسمی ندارند چرا که ارمنستان به شناسایی کشتار 1915 ارمنی از سوی عثمانی تاکید دارد ولی مقامات ترکیه وقوع این کشتار را تکذیب و رد می‌کنند.

در سال‌های گذشته مطرح شدن عبارت 'ارمنستان غربی' به بخش‌هایی از جنوب و شرق ترکیه در بیانیه استقلال ارمنستان و نیز نپذیرفتن قرارداد 1921 قارص مابین شوروی و ترکیه از سوی ارمنستان که مرز کنونی دو کشور را تعیین کرده است، از جمله دلایل اختلاف دو کشور در 27 سال گذشته بوده است. استفاده ارمنستان از تصویر کوه‌های آزارات کوچک و بزرگ به عنوان نشان دولتی در حالی که این کوه‌ها با نام آغری کوچک و بزرگ در خاک ترکیه قرار دارند، از جمله اختلافات بین دو کشور است.

بعد از استقلال ارمنستان به ویژه در اواخر دوره ریاست جمهوری لئون ترپتروسیان رئیس‌جمهوری اسبق این کشور در دهه 1990 میلادی گام‌هایی برای عادی سازی مناسبات با ترکیه برداشته شد اما این تلاشها با اعتراض گروه‌های سیاسی و استعفای ترپتروسیان متوقف شد.

در مارس 2000 و دو سال پس از روی کار آمدن رابرت کوچاریان، به منظور رفع اختلافات کمیسیون آشتی میان ترکیه و ارمنستان متشکل از دیپلمات‌های بازنشسته دو کشور تاسیس شد اما این کمیسیون نیز سه سال بعد به علت ناتوانی در حل کشمکش دو کشور بر سر مساله کشتار 1915 ارمنی منحل شد.

ایروان و آنکارا سال 2009 نیز توافقنامه روابط دیپلماتیک و باز شدن مرزهای مشترک را امضا کردند که پیش از اجرایی شدن، به دلیل پافشاری ترکیه و جمهوری آذربایجان مبنی بر خروج نیروهای ارمنستان از مناطق اشغالی قره باغ عملیاتی نشد.

***تأثیرات برقراری روابط ترکیه و ارمنستان

در سال‌های گذشته برای برقراری روابط رسمی میان ترکیه و ارمنستان، تلاشهای زیادی بین دو کشور برای بازگشایی کامل مرزها و عادی سازی مناسبات انجام شده ولی همه این تلاش‌ها ناکام و بی نتیجه مانده است چرا که هیچ کدام از طرفین حاضر به عقب نشینی از موضع خود نیستند.

پنج سال پیش، دیداری مخفی بین دیپلمات‌های دو کشور برای برقراری روابط رسمی در سوئیس انجام شد ولی این دیدار نیز نتیجه‌ای در بر نداشت. دو کشور ترکیه و ارمنستان تمایل زیادی برای عادی سازی مناسبات دارند ولی تاکنون نگرش‌های قوم‌گرایانه و ایدئولوژیک مانع از برقراری این ارتباط شده است.

ترکیه عادی سازی مناسبات با ارمنستان را به خودداری ایروان از پیگیری مساله کشتار 1915 مشروط کرده است این در شرایطی است که بسیاری از محافل سیاسی ارمنستان این موضوع را که در قانون اساسی این کشور نیز به آن اشاره شده است، خط قرمزی برای منافع ملی شان می‌دانند.

ترکیه همچنین نگران پیامدهای ادامه شناسایی کشتار 1915 ارمنی به عنوان نسل‌کشی از سوی کشورهای جهان و همچنین نگران تبدیل شدن این موضوع به یکی از پیش شرط‌های عضویت در اتحادیه اروپاست و از این رو تمایل دارد با برگزاری مذاکره دوجانبه با ارمنستان به توافق دست یابد.

برخی کارشناسان ترکیه معتقدند که نبود مناسبات رسمی با ارمنستان به حضور موثر ترکیه در قفقاز ضربه زده و موجب بسیج لابی ارمنی در کشورهای مختلف علیه آنکارا شده است.

ارمنستان که با چهار کشور ایران، جمهوری آذربایجان، گرجستان و ترکیه همسایه است، با دو کشور همسایه شرقی و غربی خود یعنی جمهوری آذربایجان و ترکیه به علت اختلافات دامنه دار قومی و مالکیت بر برخی اراضی، در شرایط قطع ارتباط قرار دارد ولی خواهان برقراری روابط با ترکیه است.

قطع ارتباط ارمنستان با جمهوری آذربایجان و ترکیه بیشترین خسارت را به این کشور زده به طوری که موجب شده است که خطوط انتقال انرژی جمهوری آذربایجان به جای عبور از نزدیک ترین مسیر و از داخل خاک این کشور به سمت خاک گرجستان تغییر مسیر دهد.

علاوه بر این، ارمنستان به علت نبود روابط رسمی نمی‌تواند از ظرفیت همسایه شرقی و غربی خود در توسعه تجارت و حمل و نقل و ترانزیت استفاده کند.

***جمهوری آذربایجان، ترکیه و ارمنستان

ملی‌گرایان ترکیه که همواره مدافع جمهوری آذربایجان در برابر اشغال اراضی این کشور در منطقه قره باغ از سوی ارمنی‌ها بوده‌اند، مخالف هر گونه امتیازدهی به ارمنستان در مساله کشتار 1915 ارمنی هستند.

آنها معتقدند که عادی شدن مناسبات با ارمنستان ضربه ای سیاسی و روانی به دولت باکو محسوب می شود چرا که آنها جمهوری آذربایجان متحد کشور خود دانسته و همواره شعار یک ملت دو دولت را سر داده اند.

ملی گرایان ترکیه همچنین عادی سازی روابط آنکارا ایروان را به زبان جمهوری آذربایجان در مناقشه قره باغ می دانند و بر این اساس دولت ترکیه در داخل نیز با مخالفت های جدی در عادی سازی روابط خود با ایروان رو به روست.

ترکیه همچنین نگران پیامدهای عادی سازی مناسبات خود با ارمنستان بر روابط خود با جمهوری آذربایجان است چرا که در سالهای گذشته با این توجیه که به خاطر حمایت از باکو در مناقشه قره باغ، مناسبات رسمی با ارمنستان برقرار نمی کند، امتیازات زیادی از جمهوری آذربایجان گرفته است.

*****موضع مقامات ترکیه**

موضع مقامات ترکیه درباره برقراری روابط با ارمنستان افت و خیزهای زیادی داشته ولی همواره با شروطی همراه بوده است.

رجب طیب اردوغان رییس جمهوری ترکیه خروج ارمنی ها از منطقه قره باغ جمهوری آذربایجان و بررسی موضوع تاریخی کشتار ارامنه در خلال سال های جنگ جهانی اول توسط کارشناسان را پیش شرط این مساله اعلام کرده است.

وی در جریان چند سفر خود به جمهوری آذربایجان همواره اعلام کرده است که ارمنستان باید هر چه زودتر از منطقه قره باغ علیا که اشغال کرده است، عقب نشینی بکند.

وی صاحبان اصلی منطقه قره باغ را 'برادران آذربایجانی' خود دانسته و اعلام کرده است ترکیه با این اشغال مخالف است.

بینالی یلدیرم نخست وزیر وقت ترکیه نیز حدود دو ماه پیش به دنبال تغییرات جدید سیاسی در ارمنستان گفت که کشورش حاضر است در مسیر کاهش تنش با ارمنستان گام بردارد.

یلدریم نیز با بیان شرط 'اگر ارمنستان رویکردهای گذشته را در قبال مسائل مرزی و همگرایی منطقه ای ترکیه کنار بگذارد، آماده مذاکره هستیم'، افزود: ما با قصد افزایش دوستان و کاهش دشمنان در پی دشمنی به خصوص با همسایگان نیستیم.

رجب طیب اردوغان نخست وزیر وقت ترکیه چهار سال پیش و در آستانه نود و نهمین سالگرد کشتار ادعایی ارامنه در موضعی غیر منتظره گفت: 'امیدواریم که روح ارامنه ای که در شرایط اوایل قرن بیستم جان باختند، شاد باشد و به نوه های آنان تسلیت می گوئیم.'

وی در بیانیه ای مکتوب که به 9 زبان منتشر شد، اعلام کرد: ما برای ارامنه ای که جان خود را در دوران اوایل قرن 20 طلب آموزش و با نوادگان آنها ابراز همدردی می کنیم.

این موضع اردوغان با واکنش های متفاوتی رو به رو شد چرا که برخی از گروه های رقیب داخلی، او را به خاطر این موضع گیری مورد انتقاد قرار دادند و رییس جمهوری وقت ارمنستان این تسلیت را نپذیرفت ولی دولت آمریکایی که کنگره آن کشور پیشتر در سال 2010 کشتار ارامنه توسط امپراتوری عثمانی در سال 1915 را به عنوان نسل کشی به رسمیت شناخته بود، از این موضع گیری نخست وزیر ترکیه استقبال کرد.

رجب طیب اردوغان رییس جمهوری ترکیه اردیبهشت ماه امسال نیز وقایع سال 1915 را 'دردی مشترک' برای ارمنستان و ترکیه خواند و طی پیامی به مناسبت برگزاری مراسم مذهبی کلیسای ارامنه در استانبول به همین مناسبت گفت: همدردی با آن دسته از شهروندان ارمنی که در طول تاریخ تلخی هایی را تجربه کرده اند، اساس موضع اخلاقی و وجدان جمعی مردم ترکیه است.

رئیس جمهور ترکیه در پیام خود همچنین اظهار کرد: از شما خواهش می کنم همانند گذشته فرصت عرض اندام به کسانی که قصد دارند با تحریف تاریخ مشترک ما، به ایجاد کینه و نفرت بپردازند، ندهید.

*****چشم انداز روابط ترکیه و ارمنستان**

با وجود تاکید آنکارا و ایروان بر عادی سازی مناسبات، احتمال تحول جدی در روابط دو کشور در آینده نزدیک وجود ندارد، مگر این که طرفین تغییراتی در مواضع اعلامی خود ایجاد کنند.

ذهنیت منفی تاریخی میان دو کشور به ویژه میان نخبگان و مردم ارمنستان و ترکیه همواره یکی از مهمترین مشکلات و موانع در دو کشور برای عادی سازی روابط بوده است.

علاوه بر این، اتحادی راهبردی ترکیه با جمهوری آذربایجان اصرار آنکارا بر حل مساله اشغال قره باغ به عنوان پیش شرط هر گونه مذاکره با ارمنستان از جمله موانع برقراری این روابط محسوب می شود و تا زمانی که مساله تنش در قره باغ به سرانجامی نرسد، برقراری روابط ترکیه و ارمنستان هم محتمل نخواهد بود.

علاوه بر این، مخالفان داخلی ترکیه نیز ایجاد هر گونه کمیسیون برای بررسی حادثه کشتار ادعایی ارمنستان را به معنی پذیرش احتمال وقوع این کشتار تلقی کرده و با آن به مخالفت برخاسته اند و بر این اساس، این راهکار میانه که برای حل مساله پیشنهاد شده، با بن بست رو به رو شده است.

گزارش: حسن فاخری